

მერაბ ნაჭყებია

აფხაზეთის (საქართველო) არასაბიტულო ეთნოსები

I. სომხები

აფხაზეთის პრობლემისადმი ინტერესი მათთვის, ვინც ემოციურად ნაკლებადაა “შიბმული” საქართველოს ბედ-იღბალთან, ინტერესი ოდენ სამეცნიეროა, ხოლო პასუხისმგებლობა ნაკლებ შემაწუხებელი; საქართველოს მოქალაქეებისათვის (ენგურს გაღმა-გამოღმა) ეს ლაბორატორიული შედეგები სულ უფრო და უფრო შემამოფრთხილებელი ხდება და პასუხისმგებლობაც მომავლის წინაშე სულ უფრო და უფრო მძიმდება. რუსეთის მიერ ანექსირებული ამ ტერიტორიების ჩაკეტილობა თვით აფხაზეთელებისა და დანარჩენი საქართველოსათვის აძნელებს უკვე ორი საუკუნის მანძილზე მიმდინარე “ნაციონალური ექსპერიმენტის” თანამედროვე ეტაპის პერაპეტივებში გარკვევას. ჩვენი კვლევითი მუშაობის მანძილზე დავრწმუნდით, რომ უპარესად ძნელია თანამედროვე აფხაზეთის შინაგანი პროცესების (საყოფაცხოვრებო, ენობრივი) თაობაზე მასალების შეკრება და მოპოვებული მონაცემების ობიექტურობაში დარწმუნება...

აფხაზეთის ტერიტორიაზე ამჟამად მცხოვრები მოსახლეობა დანარჩენი საქართველოსაგან განსხვავებულ პოლიტიკურ, სოციალურ, იდეოლოგიურ და ენობრივ სიტუაციაში იმყოფება, სხვა ენობრივი კანონების, თავისებური (რუსეთის ფედერაციის მოდელის) საგანმანათლებლო სისტემის გავლენის ქვეშაა, განსხვავებულია ენობრივი კონტაქტების ტიპი და შემადგენლობა, ენობრივი სტანდარტის რეგულირების პრინციპები, დარგობრივი ტერმინოლოგიის განვითარების ტენდენციები, მედიაენა, ონომასტიკური არჩევანი და სხვ. ეს ყოველივე კი პრინციპულად ცვლის ამ მოსახლეობის ენობრივ იდენტობას (და საერთოდ ერის, ეთნოსის იდენტობას); ამდენად, პოლიტიკოსებმა არ უნდა დაივიწყონ, რომ საშხედრო, პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემების მოგვარების შემთხვევაშიც კი ისინი ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებული, შეცვლილი ცნობიერებისა და კომპეტენციის საზოგადოებათა ინტეგრაციის უპარესად ძნელად გადასაჭრელი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდებიან. საზოგადოების ენობრივი ორიენტაციისა და კომპეტენციის რყევებს მთელ მსოფლიოში აქვს ადგილი, მაგრამ ეთნოკონფლიქტურ ან პოტენციურად ეთნოკონფლიქტურ რეგიონებში ეს რყევები ხშირად საბედისწერო ხასიათისაა. როგორც წესი, ამგვარ რეგიონებს ყოველთვის ჰყავს დანეტერესებული მხარე — ძირითადად, “გარეშე ინსპირატორი”, რომელსაც ყველაზე უკეთ სწორედ “ენობრივი შეუთანხმებლობის” იმიტირებით ემარჯვება საკუთარი მონაწილეობის შენიღბვა და მხარეებს შორის კონფლიქტის გაღვივება. ამგვარ ტექნოლოგიებს კარგად იცნობს პოლიტოლოგიაცა და სოციოლოგიაც. სხვადასხვა რეჟიმი სხვადასხვა დროს (სხვათა შორის, უხსოვარი დროიდან) საგანგებოდ შემუშავებული სქემების მეშვეობით მისთვის ამა თუ იმ თვალსაზრისით საინტერესო რეგიონში ქმნიდა ეთნიკური ენობრივი შეუთავსებლობის გარემოს, რომელიც ხელოვნური რეგულირების გარეშე საზოგადოებრივი მშვიდობისათვის აუცილებელი ბალანსის შენარჩუნებას ვეღარ ახერხებდა.

ომის შემდგომ აფხაზეთში (1992-1993 წწ.) არასაბიტულო ეთნოსების პოლიტიკურ, სოციალურ, დემოგრაფიულ თუ საგანმანათლებლო საკითხებზე

ქართულ მედია-სამეცნიერო სივრცეში ანალიტიკური შრომები მეტად მწირია; არადა, ქართველებისა და აფხაზების გარდა, ამ ტერიტორიაზე სახლობენ ისეთი ეთნოსები, როგორცაა: რუსები, სომხები, ბერძნები, ესტონელები, უკრაინელები, ბელორუსები, ებრაელები.

მოხსენებაში ჩამოთვლილი არასატიტულო ეთნოსებიდან გაანალიზებულია აფხაზეთის სომხებთან დაკავშირებული რამდენიმე საკითხი. კერძოდ:

ა) სომხების წილი აფხაზეთში სხვადასხვა წლის აღწერების მიხედვით და მათი ამჟამინდელი დემოგრაფიული მდგომარეობა;

ბ) კულტურულ-საგანმანათლებლო ვითარება ომამდე და ომის შემდეგ;

გ) აფხაზეთის სომხების როლი 1992-1993 წლების ქართულ-რუსულ ომში;

დ) სომხური ეკლესიის პოლიტიკა აფხაზეთში;

ე) იმ პერსპექტივების გაანალიზება, რაც უახლოესი პერიოდის აფხაზეთში მოსალოდნელია ეთნიკურ-პოლიტიკური ბალანსის თვალსაზრისით.

აფხაზეთში მოსახლეობის სავარაუდო რაოდენობაზე ბევრს ფიქრობს ოფიციალური სომხეთი, რომელიც არ ფარავს თავის განსაკუთრებულ დანტერესებას აფხაზეთში საკუთარი ეთნოსის დამკვიდრების თვალსაზრისით. ჩვენ მრავალ მასალას გავეცანით, მაგრამ მხოლოდ ერთი მაგალითით (და ჩვენი აზრით, სავსებით ტიპურით) შემოვიფარგლებით. აი, რას წერს ერევნის ერთ-ერთი წამყვანი საინფორმაციო სააგენტო: “სომხური მოსახლეობის მდგომარეობა აფხაზეთში შემოფოთებას იწვევს. ოფიციალური მონაცემებით, 1992-2006 წლებში სომხების რაოდენობამ აფხაზეთში იკლო 76,4 ათასიდან 44,5 ათასამდე. რომც დაეუშვათ, რომ სომხების რიცხვი 51 ათასს აღწევს, მაინც 34,5%-მდე შემცირებული. ამასთან სომხური ელექტორატის რაოდენობა 32 ათასს შეადგენს. ზოგი შეფასებით, სომხების რაოდენობა სტაბილიზირდა, მაგრამ, ზოგი მონაცემით ემიგრაცია გრძელდება. ეს კი აისახება სომხური ერთობების სამეურნეო საქმიანობაზე, არღვევს დიდი ხნის ჩამოყალიბებულ საგანმანათლებლო სისტემებს. 56 სომხური სკოლიდან მხოლოდ 34 დარჩა, რომლებშიც მნიშვნელოვნადაა შემცირებული მოსწავლეთა რაოდენობა. სამეურნეო საქმიანობა შეზღუდული გახდა და მარტო ციტრუსების მოყვანასა და ტურისტების მომსახურებაზეა გადასული; ადრე კი სომეხთა შორის საკმაო რაოდენობით იყო საწარმოო და სამშენებლო სფეროს მუშა, ტრანსპორტისა და მართვის სფეროთა მუშაკები. სომხური ერთობის (დიასპორას - ხაზი ჩვენია) ხელმძღვანელების აზრით, ადრე სომხები მთავრობაში მრავლად იყვნენ, ახლა კი ყველაზე დიდ თანამდებობად მათ პარლამენტის ვიცე-პრეზიდი და სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილის პოსტები ერგოთ. მიუხედავად იმისა, რომ სომხები აფხაზეთის მოსახლეობის 20-23%-ს შეადგენენ, პარლამენტში 33 წევრიდან მხოლოდ 3 დეპუტატით არიან წარმოდგენილნი. მოცემული დაბალი წარმომადგენლობა ნეგატიურ გავლენას ახდენს სომხური ერთობის განწყობასა და მომავლის რწმენაზე. ამჟამად სომხური ერთობა ცდილობს უფრო დამაჯერებლად ორგანიზდეს; მან ხელახლა შექმნა საზოგადოებრივი ორგანიზაციები და მზადაა დაიცვას თავისი უფლებები. თუმცა 2007 წლის 4 მარტის საპარლამენტო არჩევნებზე გამოცხადების დაბალი მაჩვენებელი ჰქონდათ არა მხოლოდ აფხაზებს, არამედ სომხურ მოსახლეობასაც. 2009 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში სომხების

უფრო აქტიური პოზიცია და მაღალორგანიზებულობა აჩვენა, თუმცა არჩევნებზე გამოცხადება ძველებურად დაბალი იყო¹.

ჩვენთვის საინტერესო იყო ნებისმიერი ტიპის ინფორმაცია, თვით ნაკლებ სარწმუნოც, რადგან ენობრივი სიტუაციისა და ენობრივი პოლიტიკის ანალიზი შეუძლებელია შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების ცოდნის გარეშე, ანუ იმის ცოდნაც კარგია, თუ რატომ შეიძლება ვინმეს სურდეს ფაქტების დაფარვა ან გაყალბება; უაღრესად მნიშვნელოვანია კონკრეტული მომენტის იდეოლოგიური და პოლიტიკური საფუძვლების გათვალისწინება, დაინტერესებული მხარეების კონკრეტული ინიციატივების საერთო მოზაიკაში განხილვა, ობიექტური და სუბიექტური ღონისძიებების ურთიერთგავლენების გათვალისწინება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჩვენ ვერ ამოვხსნით ამოცანას, რა და რატომ მოხდა (და ხდება) აფხაზეთში, ხოლო ზუსტი დიაგნოსტიკის გარეშე ვერ დავსახავთ სწორ “მკურნალობას”. სომხეთი ერთ-ერთი დაინტერესებული პოლიტიკური მხარე ჩანს აფხაზეთის ახლანდელ სიტუაციაში, მათ შორის ენობრივშიც, რადგან ჩვენ მიერ შესწავლილი რუსულენოვანი სომხური პრესა და ანალიტიკური სამეცნიერო სტატიები ცხადყოფს, რომ სომხეთის რესპუბლიკა ფიზიკად აღევნებს თვალს საქართველოს ზღვისპირეთის ამ მნიშვნელოვან ნაწილში მიმდინარე პროცესებსა და სომხური დიასპორის პოლიტიკურ-კულტურულ, ხოლო ჩვენი კვლევის ფარგლებში, — ენობრივ პერსპექტივებს.

სომხური წყაროები სომხებს რაოდენობრივად თანამედროვე აფხაზეთის მოსახლეობის მეორე ეთნოსად ასახელებენ, აფხაზების შემდეგ. მიუთითებენ, რომ სომხები აფხაზეთში მე-19 საუკუნის ბოლოს და მეოცე საუკუნის დასაწყისში დასახლდნენ და ახლა ყველაზე დიდ ეთნიკურ ჯგუფს წარმოადგენენ გაგრაში, სოხუმსა და გულრიფშის რაიონებში, შეადგენენ რა აფხაზეთის მოსახლეობის 20%-ს, 45 000 ადამიანს დაახლოებით 215 ათასიდან.

1893 წელს თბილისში გამოქვეყნებული სტატისტიკის მიხედვით, 1886 წელს სოხუმის მაზრაში უცხოვრია 69 000 ადამიანს, რომელთაგან აფხაზი ყოფილა 28 ათასი, მაშინ სომხების რაოდენობა 1 090 კაცს შეადგენდა.

¹ "Положение армянского населения в Абхазии вызывает тревогу. В результате известных событий, с 1992 по 2006 годы численность армян в Абхазии сократилась с 76,4 тысяч до 44,5 тысяч, по официальным данным. Даже если допустить, что численность армян достигает 51 тысячи, то, так или иначе, численность сократилась на 34,5%, при этом, численность армянского электората составляет 32 тысячи. По некоторым оценкам, численность армян стабилизировалась, но по иным оценкам, эмиграция продолжается. Это отражается на хозяйственной деятельности армянских общин, приводит к разрушению давно сложившейся системы просвещения. Из 56 армянских школ осталось только 34, при значительном сокращении численности учеников. Хозяйственная деятельность армянского населения стала более ограниченной и включает только выращивание цитрусовых и обслуживание туристов, тогда как ранее было немало промышленных и строительных рабочих, работников транспорта и сферы управления. По мнению руководителей армянской общины, важной проблемой остается низкий уровень представительства армян в органах власти. Если ранее армяни было немало в правительстве, в правоохранительных органах и в сфере обороны и безопасности, то сейчас самыми высокими постами остались - вице-спикер парламента и заместитель министра сельского хозяйства. При удельном весе в 20 - 23% населения Абхазии, армяне представлены в парламенте только 3 депутатами из 33. Данная низкая представленность оказывает негативное влияние на настроения и уверенность армянской общины в будущем. В настоящее время армянская община пытается более уверенно организовать, создала заново общественные организации и готова отстаивать свои права. Однако, выборы в парламент 4 марта 2007 года показали низкую явку не только абхазского, но и армянского населения. Президентские выборы в декабре 2009 года, хотя продемонстрировали более активную позицию и высокую организованность армян, но явка на выборах, по-прежнему, не была высока" (АРМЯНСКОЕ НАСЕЛЕНИЕ В АБХАЗИИ, <http://www.armtown.com/news/ru/lra/20100303/12747/>).

აფხაზეთის (საქართველო) არასატიტულო ეთნოსები

1897 წლის აღწერით, აფხაზად თავს ასახელებდა 58 697 ადამიანი, მაშინ სოხუმში სომეხი სულ 1500 კაცი იყო, მთელი ოლქის მოსახლეობა კი 100 000 კაცს შეადგენდა.

სომხების რაოდენობა აფხაზეთში რაიონების მიხედვით (2003 წლის მონაცემებით)

რაიონი/ქალაქი	სომხები	სომხების %	მთელი მოსახლეობა
გაგრა	16 322	44.1	34 869
გულრიფშის რაიონი (კოდორის ხეობის ზემო წელის გამოკლებით)	9 375	47.5	19 918
სოხუმის რაიონი	7 209	61.4	11 747
ქალაქი სოხუმი	5 565	12.7	43 716
გუდაუთა	4 141	11.9	34 869
ოჩამჩირე	2 177	8.8	24 629
ტყვარჩელი	67	0.5	14 777
გალი	14	0,1	29,287

სომხები წერენ, რომ, აფხაზებთან შედარებით, უფრო სწრაფად მატულობდა რუსების, სომხებისა და ქართველი მოსახლეობის რაოდენობა სტალინისა და ბერიას რეპრესიების შედეგად აფხაზთა მიგრაციის მაღალი მაჩვენებლის გამო, რაც, რა თქმა უნდა, კომენტარს მოითხოვს, ვინაიდან: ა) რუსები და სომხები სხვა ქვეყნებიდან მოდიოდნენ აფხაზეთში დასასახლებლად, ქართველები კი თავიანთი სამშობლოს ერთი რეგიონიდან ინაცვლებდნენ მეორეში; ბ) არც ერთ წყაროში არ ჩანს აფხაზთა რაიმე სახის მიგრაცია იმ პერიოდში.

სომხების წილი² აფხაზეთში სხვადასხვა წლის აღწერების მონაცემებით:

წელი	სომხები	სულ საქართველოში
1926	13.8% (25 677)	186 004
1939	15.9% (49 705)	311 885
1959	15.9% (64 425)	404 738
1970	15.4% (74 850)	496 959
1979	15.1% (73 350)	486 082
1989	14.6% (76 541)	525 061
2003 ³	20.8% (44 870)	215 972

სომხები აფხაზეთში მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს გამოჩნდნენ. ესენი იყვნენ ჰემშინები, ან, როგორც ზოგჯერ უწოდებენ, ჰემშინელი სომხები, რომლებიც თურქეთიდან მოიწვედნენ ზღვისპირეთისაკენ, ხოლო მათ მასობრივ

² 1992-1993 წლების ომში სომხების უმრავლესობა აფხაზებს უჭერდა მხარს, ბევრი მათ მხარეზე იბრძოდა. აფხაზების არმიის მეოთხედს სწორედ სომხები შეადგენენ. ოც სომეხს მიანიჭეს აფხაზეთის გმირის წოდება, 242 დაიღუპა ომში. მას შემდეგ სომხური მოსახლეობა შემცირდა, ეკონომიკური სიძნელეების გამო ბევრმა სომეხმა დატოვა ქვეყანა რუსეთსა და სომხეთში წასასვლელად.

³ საქართველოს ხელისუფლებამ არ ცნობს ამ აღწერის შედეგებს და მისიონერებს მათ უკანაინიანდ. აფხაზეთის რეჟიმში აფხაზეთის სომხების რიცხვის მიზანმიმართულ შემცირებაში დაადანაშაულებს სომხურმა არასამთავრობო ორგანიზაციებმაც.

“მოწოლას” თურქების მიერ სომხების გენოციდთან აკავშირებენ. სპეციალისტები მიუთითებენ, რომ ჰემშინები წარმოადგენენ სომხების სპეციფიკურ სუბეთნოსს, თავისი ენითა და კულტურით დანარჩენი სომხებისაგან მკვეთრად განსხვავებულს, თუმცა, ცხადია, მაინც სომხებს, და არა ვინმე სხვას. ამ თემაზე დიდძალი ლიტერატურა არსებობს, თუმცა ერთ-ერთმა მეტად დაგვიანტერესა, რამდენადაც მასში ქართველებზეცაა საუბარი, და ამასთან, მასში გამოვლენილია, ზოგადად, სომხური აზროვნების წესი და ისტორიისა თუ თანამედროვეობისადმი “თავისუფალი” მიდგომა. მხედველობაში გვაქვს ლ. ს. ლანდას წერილი “აფხაზეთის ჰემშინელი სომხები: ისტორიის ფრაგმენტები, აღმოსავლეთის გზა, კულტურული, ეთნიკური და რელიგიური იდენტობა” (ლანდა, 2004. გვ. 106-108). სტატიის ავტორი ასე მსჯელობს:

“მსოფლიოს ბევრი ხალხი, თუმცა კი ერთიან ერს მიეკუთვნებიან, მაგრამ მაინც იყოფიან სუბეთნიკურ და სუბლინგვისტურ ჯგუფებად. აქ შეიძლება მოვიყვანოთ ქართველების მაგალითი: მეგრელი ნაკლებად გაუგებს კახელს, ხოლო ინგილო — სვანს, და კულტურული თავისებურებებიც მათ არცთუ მთლად მსგავსი ექნებათ. პოლონეთიდან გამოსულ აშკენაზელ ებრაელს და სეფარდელს, მაროკოდან გამოსულს, საერთო იუდეური სარწმუნოებისა და კულტურის გარდა თავისი განმასხვავებელი თავისებურებები ექნება — ენა, ტრადიციები და სხვ. სომხებიც იყოფიან რამდენიმე სუბეთნიკურ ჯგუფად, რომელთაგანაც თითოეულს თავისი დიალექტი აქვს (ზოგჯერ ძალიან დაშორებული სალიტერატურო სომხურს). მაგრამ ამ ჯგუფების ფორმირების ისტორია განსხვავებულია. მაგალითად, სომხები, რომლებიც შუა საუკუნეებში ჩერქეზული ტომების განსახლების ადგილებზე აღმოჩნდნენ, თავისუფლად ინახავდნენ საკუთარ რელიგიას, ინარჩუნებდნენ თავიანთ კულტურას. ამასთან, მათ ბევრი რამ გადაიღეს გარშემომყოფი მთის მოსახლეობის კულტურისა და ტრადიციებიდან. თვით სახელწოდებაც კი მათ არასაერთოსომხური აქვთ — “ჰაი”, ხოლო “ჩერქესოჰაი” — ანუ “ჩერქეზ(ელ)ი სომეხი”. მსგავსი, საკმაოდ ეგზოტიკური, სუბეთნოსების გარდა, არსებობდა კიდევ მრავალრიცხოვანი სომხური სავაჭრო ფაქტორიები, რომლებიც მთელ მსოფლიოში იყო გაბნეული. ეს ფაქტორიები საუკუნეთა მანძილზე თავისებურ სუბჯგუფებად ყალიბდებოდნენ სომეხი ხალხის შემადგენლობაში. ჰემშინები ლაბარაკობენ ჰემშინურ ენაზე (ესაა რაღაც შუალედური თურქულ სომხურსა და ჰემშინურ ენას შორის). ისინი, თავის მხრივ, იყოფიან რამდენიმე სუბეთნიკურ ჯგუფად (რომელთა სახელები მომდინარეობს თურქეთის ოლქების სახელებიდან: ტრაპიზონელები, ორდუელები და სხვ.). ჰემშინების განსახლების გეოგრაფია უჩვეულოდ ფართოა. როგორც ნებისმიერი ქვეყანა, სომხეთიც დაყოფილი იყო პროვინციებად, რომელთაგანაც ჰემშინი/ამშენი ერთ-ერთია (სიტყვასიტყვით “განაპირა”). ზოგი ვარაუდით, ჰემშინების გადმოსახლება აფხაზეთში მოხდა მე-19 საუკუნის მიწურულს, როდესაც ერთი მხრივ, აფხაზეთის მოსახლეობის მუჰაჯირობა დაიწყო და, მეორე მხრივ, სომხების გენოციდი თურქეთში. ჰემშინები გარბიან თურქეთიდან და სახლდებიან შავიზღვისპირეთში ენგურიდან ყუბანამდე. ამ სტატიის მიხედვით, სომხური მოსახლეობა აფხაზეთში შეადგენდა 6,5 ათას კაცს, 1926 წლისთვის მათი რიცხვი გაიზარდა დაახლ. 25 ათასამდე, 1915-1920 წლებში თურქეთიდან სომხების მასობრივი გამოქცევის გამო. 1989 წელს უკვე

80 ათასი სომეხი იყო აფხაზეთში, ანუ სომხობა მესამე ადგილზე იყო ქართველებისა და აფხაზების შემდეგ. საბჭოთა პერიოდში აფხაზეთში ათობით გაიზარდა სოფლისა და ქალაქის სომხური სკოლები, რომლებშიც სომხურ სალიტერატურო ენაზე ასწავლიდნენ. საყურადღებოა, რომ ჰემშინებისათვის არავის შეუთავაზებია მათ ენაზე სწავლება, სკოლები სალიტერატურო სომხურზე მუშაობდნენ და სომხური სკოლების საქმიანობა მაშინაც და ახლაც სომხეთის რესპუბლიკის განათლების სამინისტროს მეთვალყურეობის ქვეშაა. ოფიციალური ერევანი არაერთგზის აღნიშნავს, რომ სსრკ-ს დაშლის შემდგომ სომხებმა წასვლა დაიწყეს რუსეთში, ზოლო ვინც დარჩა, მათ ბავშვები რუსულ სკოლაში შეჰყავთ. ასე რომ, მალე ჰემშინებს სალიტერატურო სომხური აღარ ეცოდინებათ.⁴

ამჟამად აფხაზეთში 34 სომხური სკოლა დარჩა, მათ შორის გაგრაში — 11. “მიუხედავად სომხეთის მოღვაწეთა მოწადინებისა, ჰემშინების მოწყვეტა ზოგადსომხური კულტურიდან გრძელდება და მოსახლეობის რაოდენობაც კლებულობს“.⁵

განსაკუთრებით ბევრი სომეხი მიდის კრასნოდარში. ყუბანში მცხოვრები ბევრი სომეხი დღესაც სამშობლოდ აფხაზეთს ასახელებს და მზადაა დაბრუნდეს უკან; და არა მარტო ისინი, არამედ სოქსა და სხვა რაიონებში მცხოვრებნიც, როგორც “არმენპრესი” აღნიშნავს, მზად არიან აფხაზეთში გადასახლდნენ, თუკი სათანადო პირობები ექნებათ. სომხების რაოდენობის განსაკუთრებულ კლებაზე ძირითადად თავად სომხები წერენ, თუმცა სხვა წყაროებიც ასე თუ ისე ადასტურებენ ამ ფაქტს. სომხობა უჩივის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესებას, რაც მათი გაღივების მთავარი პირობაა (მაგ., ოჩამჩირეში 800 სომხური ოჯახიდან 150 დარჩაო, ყვება ოჩამჩირის რაიონის ერთ-ერთი სოფლის მკვიდრი ხაჩიკ აკოფიანი). გაგრის ოცი დებუტატიდან ცხრა სომეხია და გაგრის 13 სოფლიდან ექვსს სომეხი გამგებელი ჰყავს. მიუხედავად ამისა, სომხები უკმაყოფილებას გამოთქვამენ მათი რიცხოვნობის შესაბამისი პოლიტიკური პოზიციების სიმცირის თაობაზე.

აფხაზეთში თავისი პოზიციების დაცვას სომხური ეკლესიაც ლაშობს და ამ საქმეში ერთადაა ჩაბმული სომხეთიც და რუსეთიც. მაშინ როდესაც, ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას უამრავი დაბრკოლება ხვდება დღევანდელ აფხაზეთში, სომხური ეკლესია ჰარმონიულად ვითარდება ამ ტერაიტორიაზე.⁶

აფხაზეთში შეინიშნება ანტისომხური განწყობა, რასაც აღიარებს თვით ფაქტობრივი ხელისუფლებაც. მაგ., 2006 წელს აფხაზეთის სომხობის თავმჯდომარის მოადგილემ მარია თოფჩიანმა მიმართა ს. ბაგაფშს, რომ სომხური დიასპორა

⁴ ზოგი უცხოური წყაროს მონაცემებით, “დღეს სომხები მეორე ადგილზე არიან მოსახლეობის რიცხოვნობის თვალსაზრისით. ამჟამად მათი რიცხვი დაახლოებით 50-60 ათასია. საბჭოთა პერიოდში აფხაზეთში მოსახლეობის რაოდენობა 525000 კაცს შეადგენდა და თუმცა ოფიციალური სამსახურები ამტკიცებენ, რომ ამჟამად იქ 320000 კაცი ცხოვრობს, ეს ინფორმაცია სარწმუნო არ არის: აღწერის იმ მონაცემებით, რომლებიც არ გამოქვეყნებულა, დღეს აფხაზეთში მხოლოდ 214000 მოსახლეა.”

⁵ <http://www.armeniapedia.org/index.php?title=Abkhazia>

⁶ 2005 წლის დეკემბერში მამა ნარეკ ავაქიანი დაინიშნა აფხაზეთის სომხობის სულიერ წინამძღვრად. არქივისკომპოსმა მოვსეს მოვსესიანმა, რომელიც რუსეთში სომხური ეკლესიის სამხრეთის ეპარქიის ხელმძღვანელია, დაადგინა, რომ მამა ნარეკი გაგრაში წმ. რიფსიმეს ეკლესიაში იმოდგაწვებს.

არ ცდილობს ვითარების დრამატიზებას ერთ-ერთ საშუალო სკოლაში მომხდარი ანტისომხური ინციდენტის გამო, მაგრამ მაინც სურს, მოისმინოს ხელისუფლების ოფიციალური პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით. ს. ბაგაფშმა აღიარა, რომ ეს პრობლემა ომისშემდგომ პერიოდში მართლაც არსებობს და სათანადო ყურადღებას ითხოვს.⁷

“აფხაზეთის რესპუბლიკის ხელისუფლების დაპირება იმედს იძლევა, რომ მოიძებნება საშუალებები, რათა მთავრობამ უმსხვილესი ეთნიკური უმცირესობების ნდობა დაიბრუნოს”, – წერს ანალიტიკური ჯგუფი.

აფხაზეთის ამჟამინდელი ვითარების ანალიტიკური მიმოხილვა, საინფორმაციო საშუალებებზე დაყრდნობით, იძლევა საშუალებას დავასკვნათ, რომ რუსების მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, გარდა რუსებისა, არც ერთი ეთნიკური ჯგუფი კმაყოფილი არაა; გამოდიან რა ომისშემდგომი ეიფორიიდან, ისინი გრძნობენ, რომ ვითარება მძიმდება და მათ ეროვნულ იდენტობას საფრთხე ემუქრება.

დამოწმებული ლიტერატურა

მ. ნაჭყებია, მ. ტაბიძე, 2010 - მ. ნაჭყებია, მ. ტაბიძე, აფხაზეთის (გალის რაიონის) სოციოლინგვისტური დახასიათება. 1993-2010 წლები. თბ., 2010.

ლანდა, 2004 გვ. 106-108 - Ланда, 2004. С.106-108 - <http://www.armeniapedia.org/index.php?title=Abkhazia>

АРМЯНСКОЕ НАСЕЛЕНИЕ В АБХАЗИИ, <http://www.armtown.com/news/ru/Ira/20100303/12747/>).

⁷ იქვე.

MERAB NACHKEBIA**UNTITLED ETHNOS OF ABKHAZIA**

1. Abkhazia the North-Western part of Georgia is an ethnically diverse. Apart from Georgians and Abkhazians on this territory there live non-statistical ethnos such as: Armenians, Greeks, Estonians, Belarusians, Ukrainian, Jews, and Russians.

2. Armenians appeared at the end of 19-th century in Abkhazia. They were often called “hemshin” or “hemshin Armenians”. They were moving from Turkey toward the seaside. Some connected their massive onslaught with the Armenians genocide by Turks. In special literature it is indicated that “hemshin” are Armenians specific sub-ethnos, with its own language and culture, which is remarkably different from the rest of Armenians.

3. In the report about the Armenians of Abkhazia I raise some topics:

a) Various censuses of Armenians in Abkhazia and current demographic situation of Armenians in Abkhazia.

b) Cultural and educational situation before and after the war.

c) The Armenians role in 1992-93 Georgian-Russian war.

d) Policy of the Armenian Church in Abkhazia

Analyses of prospects, which are expected in the nearest future in Abkhazia according to the ethno-political point of view.